

RUNERNE PAA ET NYFUNDET BRYNE
FRA STRØM PAA HITTEREN.

AF

MAGNUS OLSEN.

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1908. NO. 13

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1909

I sidste halvdel af september 1908 skulde Knut Johansen Sageidet paa sin eiendom Øvre Sageidet (brugs-nr. 9 under Strøm, gaard-nr. 32 i Dolm sogn, Hitteren herred og prestegjeld, Søndre Trondhjems amt) rense grunden under en stenrøs, som han tidligere havde kjørt bort og som udgjorde omkring 10 læs. Omtrent $\frac{1}{2}$ alen under jordoverfladen fandt han da et lidet bryne, hvis to smalsider er beskrevne med runer.¹⁾ Under røsen, som har været en gravrøs, laa der hist og her lidt kul, men ellers iagttoges ingen oldsager.

Eiendommen Øvre Sageidet har i noget over 30 aar tilhørt Knut Sageidet, som selv har ryddet og bebygget den. Da han flyttede did, var der kun lidt kratskog og nogle stenrøser hist og her. For omtrent 20 aar siden skulde han kjøre bort en af disse røser og gjorde ogsaa da et fund. „Midt i røsen laa en bjelde og klave, begge af jern²⁾); men sagerne var saa optærede af rust, at de straks gik i stykker. Under samme røs laa et bryne og nogle knokler af et kreatur.“ For 10 aar siden fandt han ogsaa et bryne omtrent $\frac{1}{2}$ alen nede i jorden. Alle disse sager er imidlertid forkomne. Under pløining og opbrydning af jorden har han flere gange stødt paa lidt kul og aske i jorden. Ogsaa paa nabo-gaarden Nedre Sageidet skal der for længere tid siden være fundet oldsager, deriblandt en guldring, men man kunde ikke opgive, hvor der var blevet af dem.

Ovenstaaende oplysninger om fundforholdene skylder jeg amtskolebestyrer Jørg. Reitan, som ogsaa først har gjort mig bekendt med det med runer beskrevne bryne og oversendt mig det til undersøgelse.

¹⁾ Dette bryne tilhører Trondhjems oldsagsamling (nr. 8780).

²⁾ Mulig en gjenstand som O. Rygh, Norske Oldsager nr. 461.

Paa Knut Sageidets eiendom ligger ifølge hr. Reitan endnu endel stenrøser urørte. Da disse sandsynlig er væsentlig samtidige med den nyfundne runeindskrift, vil det være af stor vigtighed, at de snarest muligt bliver undersøgte af en arkæolog. Derved vil man maaske faa ydre holdepunkter for dateringen af indskriften.

Som nævnt, hører brynets findested (Øvre Sageidet) under gaarden Strøm.¹⁾ Denne, som er en stor og gammel gaard (*af Straume* Aslak Bolts Jordebog s. 60), ligger ved bunden af den lange og smale Strømfjord, den største af de fjorde, som fra vest skjærer ind i Hitteren. Gaarden har navn efter den korte strøm, som forbinder Husvandet med fjorden. Straks ovenfor Husvandet ligger ved samme vasdrag Storvandet, som ved et lidet eid er skilt fra det førstnævnte vand. Paa eidet mellem de to vande ligger gaardparterne Sageidet, omtr. 2 km. østenfor Strømfjordens bund.

Ude i Strømfjordens munding ligger den store ø Helgebostadø, som har navn efter gaarden Helgebostad, d. e. *Helgibólstaðr* „det hellige bosted“. Denne gaard er altsaa sikkert fra hedensk tid, ligesom ogsaa sognets navn Dolm utvilsomt er mindst ligesaa gammelt. Efter min mening henviser videre Hofstad, som ligger paa nordsiden af Strømfjorden mellem Helgebostadø og Strøm, til et hov paa stedet.²⁾

Om brynets form kan henvises til den paa den vedføjede planche meddelte afbildning i naturlig størrelse.³⁾ Brynet er 14,5 cm. langt; største bredde (mellem rune 1 i A og r. 3 i B) er 1,9 cm., tykkelsen 1,2—1,3 cm. Stenarten er en finkornet glimmerholdig sandsten.

Brynet er for lidet til at have kunnet være lja- eller økse-bryne. Det maa have været brugt til at bryne mindre redskaber, f. eks. knive- og pilespidser (?).

Alle brynets 4 flader er glatslebne ved brug. Kun paa etpar

1) Den nyfundne runeindskrifts navn bliver altsaa „Strøm-indskriften“.

2) Se om disse stedsnavne K. Rygh, Norske Gaardnavne XIV s. 68.

3) Denne afbildning grunder sig paa fotografi, taget af fotograf O. Væring, Kristiania. Det samme er tilfældet med afbildningerne af runerne paa brynet, som er meddelte paa samme planche.

steder viser endnu stenens naturlige overflade sig som fordybninger i de glatslebne flader. Dette er navnlig tilfældet med den bredside, som ikke sees paa afbildningen, medens den anden bredside er fuldstændig jevn og i den smaleste ende sterkt slidt, saaledes at den her er bleven konveks. Ogsaa paa den smalside, hvor indskriften A er indridset, er stenens naturlige overflade paa enkelte steder bevaret, nemlig i fordybningerne nedentil ved r. 4—5 og oventil ved r. 15. Den nævnte smalside gjør foran indskriftens begyndelse en saa sterk bøining, at den i brynets brede ende løber sammen med den anden smalside. I denne bøining er den naturlige overflade paa et længere stykke ikke bortglattet ved brug. Det kan tydelig sees, at man har brynt med denne flade, ogsaa efterat indskriften var indridset. Men at intet er brynt bort ved begyndelsen av A, fremgaar af den hældning, som første runestav (P) har og som følger den skraa kant, der dannes af fladen og den omtalte bøining. Den anden smalside (som bærer indskriften B) har i den ubeskrevne ende været meget brugt. Ogsaa med denne flade har man brynt, efterat indskriften var indridset.

Runerne er paa de to smalsider skarpt og tydelig indridsede, sandsynlig med en kniv. Denne har været ført ovenfra (fra runetoppene) nedad; runestavene er ved basis ofte ridsede saa langt ned, at de gaar lidt ind paa den tilstødende bredside.

Ved læsningen af Strøm-indskriften har professor i mineralogi og geologi dr. W. C. Brøgger ydet mig værdifuld hjælp, idet han med lupe har gennemgaaet den hele indskrift og tegnet for mig de runetræk, som efter hans mening sikkert er ristede. Professor Brøgger's læsning har bestyrket mig i den opfatning af runerne, hvortil jeg uafhængig var kommen. Kun paa ét punkt (B rune 4) var vor opfatning noget afvigende.

Indskrifterne paa de to smalsider synes ikke at være skrevne i umiddelbar sammenhæng af samme mand. I A er runerne af ujevn bredde, og stave og kviste har i regelen forskjellig hældning. Denne indskrift er mindre omhyggelig indridset end den sirlige og tæt sammentrængte indskrift B, hvis runer alle er vel proportionerede. Det tør, for at nævne et eksempel, vel ansees for udelukket, at den ubehjælpelige rune 5 i A (binderune af **h** og **a**) med kviste

til høire, som sidder tæt sammen, er indridset af samme mand ved samme anledning som de smukt udførte binderuner **ha** i begyndelsen af B.

Paa den anden side kan merkes, at der findes ingen væsentlige afvigelser i runeformer eller i indridsningen forøvrigt mellem A og B. I begge indskrifter har **H** altid formen med tverstreg, som skraaner nedad mod høire, og begge indskrifter mangler ordadskillelse. De skyldes kanske to personer, som har levet omtrent samtidig og har tilhørt samme kreds af runemestre. Det er dog heller ikke udelukket, at A og B er skrevne af samme mand med nogen tids mellemrum. Rimeligvis indeholder da ialfald den ene indskrift en selvstændig mening, og den anden indskrift er enten en fortsættelse deraf eller indeholder ligeledes en selvstændig mening.

Jeg begynder læsningen med den smalside (A), som er helt beskrevet med runer, da indholdet, som jeg tror, vil vise, at denne er indridset først.

De enkelte runers former fremgaar med tilstrækkelig tydelighed af afbildningerne.

I A er læsningen overalt sikker. Sidste rune er **ƒ**, som af sproglige grunde vanskelig kan være en binderune for **†† nl** eller **†† ln**, men snarere er at læse som **†† na**. Dette er da en enestaaende binderune, idet **na** ellers, hvor de to runer er sammenskrevne, har formen **ƒ** (Aagedal-brakteaten, Norges Indskrifter med de ældre Runer udg. af S. Bugge I s. 188) eller **ƒ** (brakt. nr. 48, smst. s. 457).

B rune 3 **h** har ved midten en svag liden streg, som skraaner nedad mod høire og som sikkert er tilfældig.

Ogsaa en liden, mod høire nedadskraanende tverstreg lidt ovenfor midten af r. 4 er snarest tilfældig, da den er langt svagere end alle andre runetræk i indskriften (kanske øverste kvist paa r. 8 undtagen). Skjønt den nævnte tverstreg har en regelmæssig form (den viser sig gennem lupe som en linje dannet af smaa punkter), tør r. 4 dog neppe læses **† n**.

Professor Brøgger har formuleret sin opfatning af r. 4 saaledes: Staven begynder sikkert et stykke nedenfor kanten. Den er trukken ovenfra nedad og naar nedentil et lidet stykke ned

over kanten ind paa den tilstødende ubeskrevne flade. Oventil er der en depression, som er fremkommen derved, at instrumentet her er trykket ned i stenen, og der er sprunget ud et lidet stykke af stenens overflade. Ovenfor stavens top er der en trekantet fordybning i fladen, hvis begrænsning faar lighed med øvre del af **Y**, men intet kan her sees at være ristet.

Søger vi nu fra runologisk synspunkt at fastslaa læsningen af r. 4, har vi valget mellem følgende muligheder: Runen kan være **I** i, eller den kan være **† n** (??). Men i begge disse tilfælde begynder runen et godt stykke lavere end alle andre runestave i indskriften. R. 4 er sikkert skreven saaledes, at instrumentet er ført ovenfra nedad. Men da forstaar man ikke, hvorfor en **I**-rune (eller en **†**-rune?) her er begyndt langt nedenfor kanten, i modsætning til de andre **I**-runer i indskriften. Indskriften B er altfor omhyggelig indridset til, at der her kan være tale om skjødesløshed. En stav, som begynder et godt stykke lavere end alle de andre runestave, er ingen rune; den kan heller ikke være skilletegn, da det er utroligt og uden analogi, at en streg af saadan længde er anvendt som skilletegn. Skal vi derfor her faa frem en virkelig runeform, maa vi tage hensyn til den tredje (og sidste) mulighed, som kommer i betragtning ved læsningen af r. 4.

I den ældre runeskrift findes der én eneste rune, hvis stav begynder et stykke lavere end de øvrige runer, nemlig **Y k**. Naar r. 4 nu har en saadan stav, er det methodisk rigtigt at forsøge at læse den som **Y k**. Enten har runemesteren glemt at tilføie kvistene oventil (hvilket er lidet sandsynligt paa grund af den omhu, hvormed B forøvrigt er indridset), eller r. 4 har været **Y k** med kviste, som har været forholdsvis svagt indridsede, dog ikke svagere, end at spor deraf tør antages at være levnede i begrænsningen af den trekantede fordybning, som sees over stavens top.

Saaledes nødes jeg af runologiske hensyn til at læse r. 4 som **Y k**. Vi skal senere se, at denne læsning ogsaa af sproglige grunde er særdeles tiltalende.¹⁾

1) For læsningen **Y** havde jeg bestemt mig, førend jeg var naaet til en tolkning af indskriften. Saaledes blev runen ogsaa læst af bibliothekar A. Kjær og, saavidt jeg nu mindes, ligeledes af andre, som uafhængig af mig har undersøgt Strøm-brynet.

Mellem r. 6 **þ** og r. 7 **l** sees en (ialfald nu ikke ganske sammenhængende) skraastreg, som forbinder nedre del af **þ**-runens bue med r. 7 og som prof. Brøgger anser for ristet. Af runologiske og sproglige grunde holder jeg denne streg for tilfældig, da en binderune af **þ** og **H** eller af **þ**, **H** og **l** (**þ**, **l** og **H**) vilde være høist betænkelig.

Øverste kvist paa r. 8 (binderune af **H h** og **þ a**) kan nu kun svagt øines.

R. 11 er uden tvil **l** **l**, ikke **↑** **t**, da den lille skraastreg til venstre for stavens top, som sees paa tegningen, af forskellige grunde ikke synes at være tilsigtet: Den er meget svagere end kvisten til høire og skraaner sterkere nedad end denne, og oventil naar den ikke ind til staven.

R. 12—14 **lxl** **igi** tør ikke læses sammen som **l d**, da **X** kun nede til venstre løber sammen med en af de lodrette stave.

De to indskrifter paa brynet fra Strøm kan altsaa læses saaledes:

A.	$\overset{5}{\text{P}} \overset{10}{\text{F}} \overset{15}{\text{T}} \overset{20}{\text{M}} \overset{25}{\text{H}} \overset{30}{\text{F}} \overset{35}{\text{F}} \overset{40}{\text{I}} \overset{45}{\text{I}} \overset{50}{\text{H}} \overset{55}{\text{I}} \overset{60}{\text{H}} \overset{65}{\text{O}} \overset{70}{\text{R}} \overset{75}{\text{N}} \overset{80}{\text{A}}$
	$\text{w a t e h a l i h i n o h o r n a}$
B.	$\overset{5}{\text{H}} \overset{10}{\text{F}} \overset{15}{\text{F}} \overset{20}{\text{F}} \overset{25}{\text{Y}} \overset{30}{\text{F}} \overset{35}{\text{I}} \overset{40}{\text{H}} \overset{45}{\text{F}} \overset{50}{\text{F}} \overset{55}{\text{P}} \overset{60}{\text{N}} \overset{65}{\text{I}} \overset{70}{\text{X}} \overset{75}{\text{I}}$
	$\text{h a h a * k a p i h a p u l i g i}$

Foreløbig har jeg ladet uafgjort, hvordan B r. 3 skal opfattes. Den har væsentlig samme form som **H**, der i de ældste runeindskrifter betyder **j**, men senere, da runens navn **jāra* „aar“ var gaaet over til **āra*, brugtes som tegn for en **a**-lyd (**A**). Hvis B r. 3 var en form af denne rune, maatte vi snarest gjengive den ved **A**, da den form, som **k**-runen har paa Strøm-brynet, henviser til forholdsvis sen tid.¹⁾ Men ogsaa en anden opfatning af B r. 3 er mulig.

I angelsaksisk runeskrift fik runen for **s** tidlig formen **H**, og i de yngste nordiske indskrifter med de ældre runer forekommer ogsaa **H** (istedenfor det ældre **S**) som tegn for **s**. Saaledes paa

1) Jfr. **H** med betydningen **A** og runeformen **Y k** i samme indskrift paa brakteat nr. 6 fra Maglemose, Sjælland (afbildet Aarbøger 1905 s. 216).

Sølvesborg-stenen (som Wimmer, Runenschrift s. 304 henfører til midten af 8de aarh.) og paa Røk-stenen (linje *f*). Derimod har endnu Bjørketorp-stenen og Stentofta-stenen formerne $\mathfrak{S} \mathfrak{Z} = \text{s}$. Ifølge Wimmer (s. 203) er \mathfrak{H} fra omkring aar 700 af det sædvanlige tegn for *s*.

Sproglige grunde maa afgjøre, om der i B skal læses **hahaAka-** eller **hahaska-**. Den sidste af disse læsninger (hvorved man undgaar de to sammenstødende *a*-runer) maa efter en rent ydre betragtning af indskriften forekomme sandsynligst. Læsningen **hahaska-** giver ogsaa, som vi skal se, fortrinlig sproglig mening.

Jeg forsøger først en tolkning af indskriften A.

Vi lægger merke til, at denne indskrift indeholder 8 vokaltegn og følgelig ligesaa mange stavelser. Videre, at 3dje, 5te og 7de stavelse begynder med **h**, hvorved det bliver muligt at adskille tre tostavellesord, som synes at danne allitteration med hverandre. Hvis dette er rigtigt, er indskriften metrisk og følgende ordadskillelse er fastslaaet¹⁾:

wate hali hino horna

Her møder vi da sidst i indskriften det velkjendte ord **horna**, som ogsaa forekommer paa guldhornet fra Gallehus. Dette ord, som svarer til gammelnorsk („gln.“) *horn* neutr. „horn“, kan formelt være enten nominativ eller akkusativ, altsaa enten subjekt eller objekt i sætningen. Den sidste mulighed synes imidlertid at udelukkes derved, at indskriften har et andet ord, som efter sin form uden tvil er et demonstrativt pronomen i akkusativ hankjøn og altsaa henviser til et hankjønnsord som sætningens objekt. Dette pronomen er

hino, som ved sin endelse minder om eiendomspronomenet **minino** (akkus. hankjøn ental) paa Kjølevig-stenen (Strand-stenen). I denne endelse har S. Bugge, Norg. Indskr. I s. 275 f. sammenstillet det udlydende **-o** med got. **-a** i den tilsvarende form *meinana*. **hino** (udtalt *hinō*) svarer saaledes i lyd nøiagtig til got. *hina* (akkus. hankjøn ental) „denne, *hunc*“. Andre spor af den her

¹⁾ Som vi senere skal se, er indskriften B ensartet bygget.

foreliggende pronominalstamme *hi-* er got. *himma* dat., gln. *hinig* „hid“ (af **hin-veg*), østnord. *hít* (af **hī-at*).

hino „denne“ maa være brugt om den gjenstand, hvorpaa runerne er indridsede, ligesom talrige indskrifter har udtrykket „disse runer“ om vedkommende indskrifter selv. **hino** tør da antages at være hosføiet enten et ord for „bryne“ (gln. *hein* f., *brjñi* n., gl.høitysk *wezzistein*) eller for „sten“ i almindelighed. Denne betegnelse for gjenstanden maa søges i **hali**, som efter sin endelse kan være akkus. hankjøn ental. Thi det gjenstaaende ord **wate** kan efter endelsen ikke være et hankjønssord i akkus., men maa være verbet i sætningen.

Naar **hali** betegner brynestenen,¹⁾ som bærer runerne, kan det ikke være tvilsomt, at dette ord hænger sammen med gln. *hallr* m. „sten“, urnord. **hallaR*, skrevet **halaR** paa Stenstad-stenen (S. Bugge, Norg. Indskr. I s. 177). Ifølge Aasen bruges *hall* m. i nynorske dialekter især om en mindre rundagtig sten; *hallar* m. pl. betegner i svenske dialekter smaa runde eller flade stene, der bruges som sænkestenene paa net. Det vilde ikke være utænkeligt, at den temmelig klodsede runerister, som har skrevet indskriften A, havde kommet til at skrive **halI** istedenfor **halF** med udeglemmelse af **F**-runens kviste, fordi der straks efter fulgte et **i** i **hino**. Men tryggere er det dog vel at gaa ud fra det, som staar paa stenen, og at forklare **hali** som akkusativ af en *i*-stamme **halli-*, en sidestamme til got. *hallus* m. „klippe“ og til nord. **halla-*²⁾

En videredannelse af stammen i got. *hallus* er *helkn*, *hølkn* n. „ufrugtbar, stenet grund“, som Torp (Fick Wtb.⁴ III s. 86) lader gaa tilbage paa **hallu-k-ina-*. Dette sidste ord kunde vække en formodning om, at det etymologisk uklare got. *hallu-* og urnord. **halli-* (**hali** Strøm) begge — ved bortfald af stammens udlydende konsonant — var udgaaet fra en stamme germ. **halluk-*: **hallik-*,

1) Ligheden i lyd mellem **hino** og gln. *hein* og mellem **wate** og gln. *hwetja* „hvæsse“ (hvortil glht. *wezzistein*) har ikke undgaaet min opmærksomhed, men jeg har af let forstaaelige sproglige grunde maattet anse den for tilfældig.

2) Paa *ia*-stammen gln. *hellir* tør man paa grund af dette ords betydning („heller, klippehule“) ikke tænke. Heller ikke paa urnord. **hali* = gln. *hal* akk., da et udtryk „denne mand“ synes meningsløst (jfr. s. 19).

som med hensyn til vokalveksel i anden stavelse var at sammenstille med germ. **haluþ-* (jfr. gln. *holðr*): **halíþ-* (**halí-*, gln. *halr* „mand“). I urnordisk har vel **halla-* og **halli-* havt hvert sit specielle betydningsomraade, søm vi dog er ude af stand til at afgrænse nøiere.

Jeg tør ikke anbefale at opfatte **hali hino** som akkus. hunkjøn, = gln. **helli hína*; thi en stamme **halliō-* er ellers ukjendt i germansk, og pronomenet *hinn* „hin, den anden“ vilde paa grund af sin betydning ikke passe her.¹⁾

Tilbage staar nu i A kun at forklare første ord **wate**. Dette er en verbalform i 3dje person ental, prædikat til **horná**. Det kan da efter endelsen kun være præsens optativ (konjunktiv) og er uden tvil en form af det verbum, som i gammelnorsk heder *væta* (præt. *vætta*) „væde, gjøre vaad“. Verbet urnord. **wātian* (= angelsaks. *wātan*, eng. *wet*) er afledet af adjektivet gln. *vātr* „vaad“, ags. *wæt*.

wate, = gln. *væte* eller *væti*, har enten været udtalt *wæte* (med helt gjennemført *i*-omlyd, jfr. **gestumR** Stentofta, **barutr** Bjørketorp), eller det synkoperede *i* har kun palataliseret det forudgaaende *t*, medens vokalen i rodstavelsen endnu er bevaret uforandret.²⁾ **wate** forudsætter en ældre form **wātīe*, endnu ældre **wātiai*, hvortil vilde svare i gotisk med Ulfilas retskrivning *wetjai*.

Ogsaa ellers har vi i urnordiske runeindskrifter eksempler paa, at *ai* i svagt betonet stavelse er blevet **e**: **sijosteR** Tune (jfr. for endelsen got. *blindai*); **haite** „jeg heder“ Kragehul-spydskaffet, **hateka** Lindholm; dativ **woduride** Tune (*a*-stamme), o. s. v.

Derimod er **wate** det første eksempel i urnordisk paa bortfald af *i* foran lang endevokal i stavelse med svageste betoning. Dette bortfald (i et trestavelses ord med lang rodstavelse) har altsaa fundet sted tidligere end overgangen fra *-ō* til *-a* i tostavelses ord med kort første stavelse (**hino**).

1) Heller ikke kan **hino** svare til den gl.norske bestemte artikel *ina*, *ena* (akkus. hunkjøn ental), da **h-** vel vanskelig saa tidlig ved indvirkning fra stammen *hi-* kan være føiet til **ena-*, **ina-* (af **jena-* eller **jaina-*).

2) I „Dansk-norskens lydhistorie“ s. 84 f. har Torp og Falk (til hvem Holger Pedersen, Kuhn's Zeitschr. XXXVI s. 297 har sluttet sig) begrundet den opfatning, at *v*'ets virkning først udstrakte sig til den forangaaende konsonant, som herved palataliseredes, hvorefter den palatale lyd videre angreb rodvokalen.

I indskriften A staar verbet (i opfordrende konjunktiv) først i sætningen, ligesom i det af Nygaard, *Norrøn syntax* § 339 b anførte eksempel *hafi þik allan troll*, som ogsaa forevrigt med hensyn til ordstilling er parallelt med A.

Et ord **wate** „(han, det) væde, skal væde!“ passer udmerket i en indskrift paa et bryne, da, som bekjendt, et saadant redskab maa vædes, naar det skal bruges.

Eiendommelig bliver dog den mening, som fremkommer i indskriften A efter den i det foregaaende begrundede tydning: „Horn skal væde denne (bryne)sten!“¹⁾

Ved „horn“ kan her kun menes „drikkehorn“. Det er ikke rimeligt, at det i den ældre jernalder har været skik at have et drikkehorn ved haanden, naar man inde i huset eller ude paa marken skulde hvæsse med et bryne. Udtrykket „horn skal væde —“ henviser derfor, hvis min tolkning har truffet det rette, til forhold, hvor drikkehornet hørte fast hjemme, til det festlige lag, hvor hornet gik rundt. Man har da vistnok brugt at væde brynet med drikkehornets indhold for derved at vie brynet. Indskriften A indeholder vel — helt eller delvis — den formel, som fremsagdes samtidig med, at brynet blev overgydt. Paa lignende maade er efter min tydning²⁾ enkelte vigtige ord fra en rituel formel skrevne med runer paa benredskabet („kjødkniven“) fra Fløksand (Alversund, Nordhordland). Og i Egils saga kap. 57 reiser Egil nidstang mod kong Eirik og dronning Gunhild under fremsigelsen af en trylleformular, *en hann reist rúnar á stonginni, ok segja þær formála þenna allan*.

1) Nogen anden germansk stamme *horna* end den, som betyder „horn“, kjendes ikke. Om man vilde forklare *horna* af en for anledningen opkonstrueret stamme **horna-*, beslegtet med tysk *harn* eller med gl. *horund*, [eller af **hornan-*, masc. til gl. *horna* f. „frilledatter“], vilde en saadan tydning svæve fuldstændig i luften og savne sprogligt og reelt grundlag. — Jeg tror at kunne bortse fuldstændig fra alle de muligheder, som vilde fremstille sig, om man læste sidste ord i A *hora*, idet man opfattede r. 15 som **Þ**, hvis nederste kvist ved en feilristning var forlænget opover forbi staven. Ved saaledes at sætte sig ud over det faktisk foreliggende vilde man, saavidt jeg ser, ikke naa til en i real henseende fyldestgjørende forklaring.

2) I H. Schetelig's og mit endnu utrykte arbejde „En indskrift med ældre runer fra Fløksand i Nordhordland“ (Bergens museums aarboeg 1909).

Hvis denne opfatning er rigtig, bør vi vel ved hornet, som skal væde brynet, helst tænke paa et til en gud viet bæger, en guds *minni*. Overgydningen af brynet har vel fundet sted for at lægge i dette en magisk kraft, som igjen har kommet de redskaber tilgode, hvis egg — kanske nærmest kun for et syns skyld — blev hvæsset dermed. Hvis rune-brynet har været brugt til vaaben, kunde det være tiltalende ved „horn“ at tænke paa Odinsbægeret,¹⁾ som man ifølge Snorre (Heimskr. Hák. s. kap. 16) drak *til sigrs ok ríkis konungi snum*, vel fortrinsvis ved det saakaldte *sigrblót* ved sommerens begyndelse (Yngl. s. kap. 8).

Mulig har Strøm-brynet faaet sin indvielse og er blevet beskrevet med runer i krigsgudens (Odins eller en ældre krigsguds?) hov. Det er nemlig kanske ikke tilfældigt, at der, som allerede s. 4 nævnt, i nærheden af Strøm findes to gamle gaardnavne (Hofstad og Helgebostad), hvoraf vi tør slutte, at der i Strømfjorden paa Hitteren har været et sæde for hedensk gudsdyrkelse. Hofstad synes at betyde „tempelsted“, og her har da hovet staaet. Helgebostad, hvis sidste sammensætningsled er *bólstaðr*, henviser derimod til menneskelig bosættelse paa et sted, som tidligere har været helligt, fordi det har ligget under et hov. Nærmeste storgaard ved Hofstad er Strøm (afstanden mellem disse to gaarde er 4 km.), og her kan hovguden tænkes at have boet.²⁾ Det kan være hans grav, som indeholdt det viede, med runer beskrevne bryne.

At Strøm-brynets rituelle anvendelse har hensyn til vaaben og kamp, synes ogsaa at fremgaa af indskriften paa den anden smalside (B), til hvis tydning jeg nu skal søge at give nogle bidrag.

1) I mythen om, hvorledes Odin satte sig i besiddelse af „Suttungs mjød“, spiller et bryne en vigtig rolle. Denne mythe kan dog, saavidt jeg ser, ikke tjene til at belyse Strøm-indskriften A.

2) Om Strøm siger Kraft, Beskrivelse over Kongeriget Norge*V (1832) s. 720: „Strøm, 2 $\frac{1}{3}$ Spd., i fire Brug, en af Præstegjeldets største Gaarde, med god Skov og Saugbrug, men ubequem til Fiskerie, da den ligger i Bunden af en dyb Fjord“. Ligesaa stor skyld havde i begyndelsen af forrige aarhundred Helgebostad („2 Spd., i fem Brug, en Gaard med god Jord og fordeelagtig Beliggenhed for Fiskerie“ Kraft). Nu har Strøm næsten 3 gange saa stor skyld som Helgebostad.

Til udgangspunkt for tolkningen af indskriften B tager jeg r. 1—5 **hahaska**, som jeg identificerer med gl.norsk *háski* m. „fare“. ¹⁾ Dette sidste har Sophus Bugge² og A. Torp uafhængig af hinanden ført tilbage paa en grundform **hanhaskan-*, dannet af den rod *hanh-*: *hang-*, som foreligger bl. a. i got. *hāhan* (af **hanhan*) „hænge“, *faurahāh* n. „forhæng“. Gln. *háski* „fare“ (egtl. „det overhængende“, jfr. vort udtryk „en overhængende fare“) er saaledes nær beslegtet med gln. *hættu* „udsætte for fare“, *hættu* f. „fare“, som i betydning staar det meget nær; ifølge S. Bugge²⁾ og A. Torp (Fick Wtb.⁴ III s. 70) forudsætter nemlig verbet *hættu* et ældre **hanhatjan*.

hahaska har efter den givne forklaring sandsynlig havt langt nasalt *a* i første stavelse. Endestavelsen har derimod kanske været forkortet i dette trestavelser ord med lang anden stavelse.

I den følgende del af indskriften søger jeg først at naa til en adskillelse af de enkelte ord.

Det fortjener opmærksomhed, at B indeholder det samme antal vokaltegn og stavelser som A, nemlig 8. Derved vækkes en formodning om, at ogsaa B er — mere eller mindre strengt — metrisk bygget, og vi har da længere ude i indskriften at søge et ord, som kan danne allitteration med **hahaska**. Nu forekommer der i B en **h**-rune netop paa det sted, hvor vi venter at finde den første betonedede stavelse efter cæsur: r. 8 **h** i **hāþu** begynder 4de stavelse fra indskriftens slutning. Derved bliver det sandsynligt, at r. 6—7 **þi** skal udskilles som eget ord.

R. 8—10 **hāþu-** er uden tvil det germanske ord for „kamp, krig“, ags. *heaþo-*, glht. *hadu-* (i sammensætninger), hvormed det gl.norske gudenavn *Hoðr* er identisk. Med **þ** er ordet ogsaa skrevet som første led i et mandsnavn paa tre blekingske runestene (**hāþuwulafR** Istaby, **hāþuwolafR** Stentofta, **hāþuwulafa** Gommor), medens Kjølevig-stenen (Strand, Ryfylke) har **d** i **hadulaikaR**³⁾.

hāþu- er enten første led i et sammensat ord **hāþuligi** eller et selvstændigt ord i en oblikv kasusform. Da en sammensætning

1) Uafhængig af mig har ogsaa professor A. Torp (paa grundlag af min transskription af Strøm-runerne) sammenstillet **hahaska** med gn. *háski*.

2) Efter mundtlig meddelelse kort før Bugges død.

3) Se om formen af dette mandsnavn S. Bugge, Norg. Indskr. I s. 273.

haþuligi er mig uforklarlig,¹⁾ ser jeg ingen anden udvei end at opfatte **haþu** og **ligi** som to ord. **ligi** maa da være en verbalform, prædikat til **hahaska** (nom.).

Der kan da neppe være tvil om, at **ligi** er en form af det til gln. *liggja* „ligge“, glht. *liggen*, glsaks. *liggian*, ags. *licgan*, af **ligjan* (got. *ligan* derimod uden præsens-*j*, efter former som *ligis*, o. s. v.), svarende sterke verbum. Ogsaa i historisk gammelnorsk kan *liggja* bruges om *háski* (dog kun med tilføielse af adverbiet *við*: *háski liggr við* „fare er forhaanden“).

ligi synes at være optativ 3. person ental præsens. Det forudsætter da en ældre form **ligjai*, senere **ligjē*, som paa grund af den palatale *g*-lyd mellem *i* og *j* kunde være blevet til **ligi** med langt **-i**. Derimod er **-e** bevaret i **wate**, hvor en dental gik foran endelsen. Hermed kan fra det senere sprog sammenlignes, at et (palatalt) *g* + *i* besidder langt sterkere omlydende virkning end en dental + *i*: *dreginn*, men *hlaðinn*; *degi*, men *fati*, o. s. v.²⁾

I historisk gammelnorsk er *g* blevet forlænget foran *i* og *j*. Det kan ikke sikkert afgjøres, om **ligi** har været udtalt med kort eller med langt *g*. Kanske er det sidste sandsynligst, da de to betonedede ord efter sidste cæsur i den rytmisk byggede allittererende indskrift vel neppe begge har kunnet være tostavellesord med kort rodstavelse.

Naar **haþu** er en oblikv kasusform af *haþu*- „krig, kamp“, ligger det unegtelig nærmest at tænke paa akkus. ental (jfr. for endelsen **magu** Kjølevig).³⁾ Men **haþu** maatte da være objekt for **ligi**, hvilket ikke er muligt; det usammensatte verbum **ligjan* kan ikke tage objekt til sig, og et med en partikel sammensat transitivt verbum, f. eks. **for-ligjan* (mht. *verligen* „durch zu langes liegen verschlafen, versäumen, überh. versäumen, vernachlässigen“, der

1) **haþuligi** kan ikke være dativ ental af et mandsnavn eller appellativ *haþu-linga*-, da *ng* her skulde have været skrevet med *Ing*-runen. Ogsaa endelsen **-i** i dativ vilde være paafaldende.

2) **ligi** kan med hensyn til endelse ikke sammenstilles med got. *wili*, da dette er et gammelt rodverbum.

3) Lokativ af ordet for „kamp“ eller af gudenavnet Hod kan **haþu** efter sætningens øvrige indhold neppe være.

kan bruges med et ord for „kamp“ [*turnei, tjust*] som objekt), vilde ikke have mistet partikelen paa en tid, da synkope i **hahaska**, **hali** og **horna** endnu ikke var indtraadt.¹⁾

Da det saaledes synes udelukket, at **haþu** er akkusativ, ved jeg ingen anden udvei end at forklare det som den lydrette instrumental i *u*-stammernes böining. I **haþu** er da *-u* kort, opstaaet af førgermansk *-ū* (jfr. avest. *bāzu*, lat. *manū*).

I historisk nordisk mangler, ligesom i gotisk, en egen instrumental i substantivböiningen, idet denne kasus er faldt sammen med dativ (som ogsaa har optaget i sig den førgermanske ablativ). Derimod er instrumental i ældste gl.høitysk og i gl.saksisk (Heliand) endnu en levende kasus; i Heliand anvendes saaledes instr. (uden foranstillet præposition) ofte om midlet; desuden forekommer maalets instr. foran komparativ, samt den sociative instr. Vi har ikke midler til sikkert at afgjøre, naar instrumental i nordisk er opgivet til fordel for dativ. S. Bugge (Aarbøger 1905 s. 161 ff.) har søgt at paavise en instr. n. sg. **regu** (af en stamme **rega-* „række“) paa Vimose-høvelen, men læsningen af anden rune i dette ord er usikker, og Bugges tydning af **regu** er derfor, hvor tiltalende den end fra meningens side er, ikke hævet over enhver tvil. I og for sig er der intet urimeligt i at antage, at nordisk — i modsætning til gotisk — har bevaret en egen instrumental-form lige ned til den ældre jernalders slutning.

Jeg finder det derfor ikke for dristigt at opfatte **haþu** paa Strøm-brynet som instr. af en *u*-stamme.²⁾ I udtrykket **hahaska** . . . **haþu ligi** er **haþu** at forklare som de ledsagende omstændigheders instr.: „fare være for haanden (egtl. ligge, foreligge!) paa en saadan maade, at den viser sig som eller er forbunden med kamp!“ d. v. s. „lad fare true med kamp!“ De nærmere om-

1) Jeg ser mig heller ikke istand til at begrunde den opfatning, at partikelen i **for-ligjan* skulde være bortfaldt ad analogisk vei.

2) Efter enkeltes mening gaar i *u*-deklinationen dativformer som *vond*, *mog*, *frid* o. s. v. tilbage paa urnord. **wandu* o. s. v., hvor *-u* da er den indogerm. instrumentaldelse *-ū*. Men disse dativformer uden endelse er yngre end *vendi*, *megi* (mAgju Stentofta) o. s. v. og er kanske overførte fra akkus. ved analogisk indvirkning fra *i*-stammernes böining (dat. akk. *frid* efter dat. akk. *gest*, *þul* o. s. v.).

stændigheder ved faren, **hahaska** (gn. *háski*), skildres paa en specialiserende maade ved **haju**, idet *háski* kan bruges om krigsfare, fare paa havet (*sjóvarháski*), paa landreise o. s. v. Fra historisk gammelnorsk kjendes en lignende brug af maadens dativ (opr. instr.): *brann jorð loga* Prymskv. 21, *á fellr austan um eitrdala soxum ok sverðum* Voluspá 36, *haf gengr hríðum* Hyndluljóð 42, *róa námu ríki* Atlamál 37 (Nygaard, *Norrøn syntax* § 110 d). Jfr. got. *ei frauja qimands mahtai gudiskai jah valdufnja þana galausidedi* „at Herren kömmende med guddommelig magt og vælde skal forløse ham“, *unagein skalkinon* „tjene uden frygt“. Se Brugmann-Delbrück, *Grundriss III* s. 240, Erdmann-Mensing, *Grundzüge der deutschen Syntax II* s. 271 ff.

Endnu har vi ét ord igjen at forklare i B, r. 6—7 þi. Dette synes at være samme ord som det gl.norske pronomer for dat. sg. n. *þí* (en sjelden, oprindeligere form end *því*, som er dannet i analogi med *hví*). Det er videre identisk med got. *þei*, som oversætter gr. *ὄτι* og *ὅνα*, og ags. *þí*, *þý*, der som adverbium betyder „derfor“, foran en komparativ „desto“ og som konjunktion „fordi“. ¹⁾ Bechtel (*Zeitschrift für deutsches alterthum XXIX* s. 366 f.) har først sammenstillet germ. *þī* med gr. *τεῖ* i *τεῖδε* „her, hid“ (jfr. instr. *þē* = gr. *τῷ* i *τῷδε*) og opfattet det som en oprindelig lokativ. Hermed stemmer ogsaa den lokale betydning af østnordisk *þit* „did“ (af *þí at*, skrevet *thiat* i flere haandskrifter af den skaanske lov); jfr. Noreen, *Arkiv VI* s. 373 f.

Det kan være tvilsomt, hvordan *þi* i Strøm-indskriften B skal opfattes. Hvis denne indskrift fortsætter A (hvadenten den nu er skreven af samme mand som A eller ikke), kan *þi* være konjunktion, ligesom got. *þei* „forat“, ags. *þý* „fordi“. Dog kan *þi* ikke indlede en aarsagssætning, da en saadan ikke kunde staa i konjunktiv (optativ); jfr. Nygaard § 298 f. Formelt er det muligt at oversætte: „Horn skal væde denne sten, forat fare kan true med kamp!“ I en hensigtssætning vilde nemlig konjunktiven *ligi* være paa sin plads (Nygaard § 292). Men meningen synes at

1) Om spor af den samme pronominalform i gammelfrisisk se W. van Helten, *Beiträge z. Gesch. d. deutschen Sprache XIV* s. 281.

forbyde en saadan oversættelse, idet det ikke siges, for hvem kampfaren er paaferde, naar den ikke truer dem, som i sin interesse har indridset runerne.

Derfor turde þi være at forklare som adverbium, enten ligesom gln. *því*, ags. *þý* med betydningen „derfor“ eller som gln. *því* „paa den maade, i det tilfælde, saaledes“. Indskriften B er da tilføiet som en selvstændig hovedsætning, selv om þi henviser til indholdet af A: „Horn skal væde denne sten! I det tilfælde kan kampfare true!“ Det er: Naar man bare har passet paa at overgyde runebrynet med den hellige vædske, da maa gjerne fare være paaferde med kamp! *ligi* bliver da her at forstaa som indrømmende konjunktiv (Nygaard § 185).

Da A og B paa grund af skriftens forskellige ductus i de to indskrifter ikke godt kan være skrevne i umiddelbar sammenhæng af samme mand, tør A ikke opfattes som bisætning til B („lad horn væde —“, d. e. „væder horn denne sten, da —“). Vi skulde ogsaa, om A var en underordnet (betingende) sætning, vente, at den var indledet med et verbum i indikativ; jfr. Nygaard § 364 b, Erdmann I s. 188 f. § 212.

Efter den her foreslaaede forklaring af Strøm-brynets to indskrifter, viser disse sig i metrisk henseende væsentlig ensartet byggede:

- A. *wätē (wätjē?) halli*
hinō horna!
 B. *hāhaska þi*
hāþu liggī!

Første „verslinje“ er i begge indskrifter en regelmæssig forn-yrðislag-linje, henholdsvis af Sievers's type A 3 og type E, medens anden „verslinje“ er treledet med metrisk opløsning i første led (*hino*, *hāþu*). Denne eiendommelige overensstemmelse i versmaal, hvortil intet tilsvarende findes i den senere norrøne digtning, tyder paa, at brynets to indskrifter efter indholdet hører fast sammen, saaledes at B, der anvender samme allitterations-bogstav (*h-*) som A, danner en umiddelbar fortsættelse af denne indskrift. Dog synes, som nævnt, ikke begge indskrifter at være indridsede med

én gang, men der synes at ligge nogen tid (nogle aar eller kanske kun nogle dage) imellem dem, enten de nu begge hidrører fra samme mand eller ikke.

Runeformerne for **k** og **s** i indskriften B kunde synes snarest at henvise til tiden omkring aar 700 (jfr. s. 8 f.). Men sprogformerne tyder dog paa, at Strøm-runerne er noget ældre, kanske endog fra første halvdel af 7de aarh. De bliver da lidt yngre end Varnum-indskriften, som ogsaa har formen **Y** for **k**.

Hvis den givne tolkning i hovedsagen har truffet det rette, maa vi vel tænke os, at man har brugt at hvæsse vaaben (pile-spidsen og andre smaa egg-redskaber) med det viede rune-bryne for derved at overføre paa dem dettes magiske kraft. Naar man har gjort dette, har man ikke behøvet at ængstes for truende kampfare.

Denne tolkning forekommer mig dog temmelig søgt, og jeg kan ikke støtte den ved analogier fra moderne overtro. Jeg nærer derfor tvil om, at det har lykkets mig at løse de vanskeligheder — af real ikke mindre end af sproglig art —, som knytter sig til Strøm-runerne. Navnlig vil vel min forklaring af **hapu** som instrumental og af **ligi** = gln. *liggi við* vække anstød. Desuden vil man maaske finde min tolkning af **hali** (stamme **halli-* „sten“) altfor dristig og foretrække at forklare dette ord som akkus. af **hali-* „mand, helt“, gln. *halr*.

Denne sidste forklaring af **hali** har jeg (s. 10 anm. 2) betegnet som lidet sandsynlig, idet jeg fandt et udtryk „denne mand“ upassende i en indskrift paa et bryne. Umulig er den dog ikke. „Horn skal væde denne mand“ kunde være ordret gjengivelse af en formel, hvormed den unge helt overøstes med vand, forat han skulde blive usaarlig i kamp (jfr. Hávamál 158, hvor Odin siger, at han kan overøse den unge mand (*halr*) med vand, saaledes at han ei vil segne for sverd¹⁾): „lad saa fare true (ham) med kamp!“ I en bryne-indskrift venter vi dog, at „væde“ har en betegnelse for „bryne“ til objekt.

¹⁾ Jfr. S. Bugge, Studier I s. 371 ff. og den der citerede litteratur.

Høist ugjerne har jeg bestemt mig til at offentliggjøre de foranstaaende bemærkninger om Strøm-runernes indhold, hvori mangt og meget er — og efter sagens natur maa være — ganske usikkert. Jeg har gjort det i haab om, at de ialfald vil kunne aabne en diskussion fagmænd imellem af den vigtige nyfundne runeindskrift. Paa det meddelte fuldstændige tolkningsforsøg lægger jeg liden vegt; jeg ønsker det nærmest kun betragtet som en ramme om endel, som jeg haaber, brugbare enkeltiagttagelser. Ved forenede anstrengelser vil vi forhaabentlig være naaet til en sikrere forstaaelse af Strøm-indskriften, naar om nogle aar nærværende foreløbige udgave, som jeg har skyndt mig med at faa istand, skal erstattes af udgaven i „Norges Indskrifter med de ældre Runer“.

En hjertelig tak bringer jeg professor dr. A. Torp, med hvem jeg til enhver tid har kunnet drøfte den her udgivne indskrift.

